

Comparison of Personality Traits in Substance-Dependent and Non Dependent Soldiers

Azad Marzabadi E.^{1*} PhD, Karaminiya R.² PhD, Soleymani Sh.¹ MSc,
Gholami Fesharaki M.³ PhD

¹ Behavioral Sciences Research Center, Baqiyatallah University of Medical Sciences, Tehran, Iran

² Psychology Faculty, School of Medical Science , Baqiyatallah University of Medical Sciences, Tehran, Iran

³ Biostatistics Department, Faculty of Medical Sciences, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

Abstract

Aims: The armed forces constitute the defensive foundation of a country meanwhile drug-dependency is regarded as damaging and incapacitating to military organizations. Hence this article aims was comparison of personality traits of substance-dependent and non-dependent soldiers in the time period of 1389.

Methods: The article is a comparative descriptive study in which, a sample population of 100 soldiers comprising 50 substance-dependent and 50 non addicts are surveyed. The sample population have already done 6 months of their national service and none of them was physically suffering from a particular disease while the research undertaking. The tools employed in this research are NEO-FFI and demographic questionnaires and the data provided was analyzed by descriptive statistic (frequency, percentage, mean, standard deviation) alongside inferential statistic (means' comparison, ANOVA) measures using SPSS software (version 16).

Results: The results suggest that the drug-dependent's mean scores significantly differ from non-addict soldiers' in the scales of Neuroticism ($p<0/001$), Extroversion ($p<0/001$), Openness to Experience ($p<0/001$) and Conscientiousness ($p<0/001$); Even so they didn't vary together so much in respect of Agreeableness.

Conclusion: In conclusion, substance-dependent soldiers possess fewer attributes compared to the non-dependent and as a result, they undergo severer life conditions. Moreover they need constant supervision in order to cover their vulnerability.

Key words: Substance-Dependent, Addiction, Military Personnel

مقایسه صفات شخصیتی در سربازان وابسته و غیر وابسته به مواد در سال ۱۳۸۹

اسفندیار آزادمرزآبادی^{۱*} PhD، رضا کرمی نیا^۲ PhD، شهروود سلیمانی^۱ MSc، محمد غلامی فشارکی^۳ PhD

^۱ مرکز تحقیقات علوم رفتاری، دانشگاه علوم پزشکی بقیه ا... (عج)، تهران، ایران
^۲ گروه روانشناسی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بقیه ا... (عج)، تهران، ایران
^۳ گروه آمار زیستی، دانشکده پزشکی، دانشگاه تربیت مدرس تهران، تهران، ایران

چکیده

مقدمه: نیروهای مسلح یکی از ارکان مهم دفاعی هر کشوری هستند و یکی از آسیب‌های جدی که می‌تواند نیروهای مسلح را تضعیف کند، مصرف مواد اعتیادآور می‌باشد. از این رو در مطالعه‌ای مقطعی به بررسی صفات شخصیتی سربازان وابسته و غیر وابسته به مواد در سال ۱۳۸۹ پرداختیم.

روش‌ها: این تحقیق از نوع تحقیقات توصیفی-مقایسه‌ای می‌باشد. نمونه مورد مطالعه متشکل از ۱۰۰ نفر (۵۰ نفر وابسته به مواد و ۵۰ نفر بهنجار) از سربازان با حداقل ۶ ماه خدمت و عدم وجود بیماری جسمی خاص در زمان مطالعه بوده که با استفاده از شیوه نمونه‌گیری در دسترس انتخاب گردیدند. ابزار اندازه‌گیری این مطالعه را پرسشنامه فرم کوتاه NEO-FFI و پرسشنامه‌ی اطلاعات دموگرافیک تشکیل می‌داد. در این مطالعه با استفاده از روش‌های آمار توصیفی (فراوانی، درصد، میانگین و انحراف معیار) و آمار استنباطی (مقایسه میانگین‌ها، تحلیل واریانس) و با استفاده از نرم افزار SPSS16 جهت تحلیل داده‌ها مورد استفاده قرار گرفت.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که میانگین مقیاس‌های روان رنجور خوبی ($p < 0/001$)، برون‌گرایی ($p < 0/001$)، انعطاف‌پذیری ($p < 0/001$) و با وجدان بودن ($p < 0/001$) بین نمرات گروه معتادان و گروه بهنجار تفاوت معنی‌دار وجود داشته، اما در مقیاس دلبپذیر بودن تفاوت معنی‌دار بین دو گروه وابسته به مواد و بهنجار ($p = 0/94$) مشاهده نگردید.

نتیجه‌گیری: افراد وابسته به مواد در مقایسه با گروه بهنجار از میزان کمتری از ابعاد شخصیتی مثبت برخوردار بوده و به این دلیل این افراد زندگی پر از مشکلی را سپری می‌کنند و لذا نظارت بی وقفه‌ای را جهت کاهش آسیب‌پذیر شدن این گروه می‌طلبد.

کلیدواژه‌ها: صفات شخصیتی، وابستگی به مواد، اعتیاد، سرباز

مقدمه

اعتیاد حالتی است که مصرف متوالی یا متناسب ماده مخدر در فرد ایجاد می‌کند و ضمن آن تحریک‌پذیری سلول‌های عصبی افزایش یافته و در نتیجه برای بازگشت به حالت تعادل داروی بیشتری مورد نیاز است و شخص در پی مصرف مکرر ماده‌ای خاص به آن وابسته می‌شود [۱]. سال‌های مدید متخصصان امر بهداشت روانی در مورد افرادی که بیشتر در خطر اعتیاد هستند، به بررسی و تحقیق پرداخته‌اند. چنین دانشی بسیار مفید خواهد بود، زیرا روانپزشکان را قادر به حفاظت از بیمارانی می‌نماید که بیشتر در معرض ابتلاء به اعتیاد قرار دارند و بدین منظور تمرکز بر متغیرها و مولفه‌های شناختی نگرشی، روانی، اجتماعی، شخصیتی، دارو شناختی و رشدی مد نظر بوده است [۱]. تمام ابناء بشر به نوعی در ساختار جامعه خود با اعتیاد به مواد مخدر درگیرند و سوء مصرف و وابستگی به مواد و داروها از جمله مشکلات رو به افزایش است. اعتیاد یک فرآیند مستمر و پویا است که از دیدگاه سلامت عمومی جامعه اهمیت فوق‌العاده‌ای داشته و به دلیل آسیب‌های متعدد در حیطه های جسمانی، روانی و اجتماعی مورد توجه درمانگران قرار گرفته است. انسیتو پزشکی بیان می‌دارد که اعتیاد طیف گسترده‌ای از فقدان تا سطوح شدید آن را در بر می‌گیرد و در این حالت تغییرات و دگرگونی‌های مختلفی در حیطه بهداشت عمومی، اجتماعی، اقتصادی و به ویژه روان‌شناسی صورت می‌گیرد [۲]. در اعتیاد غالباً خصایص شخصیتی مختلف دیده می‌شود و یک تیپ شخصیتی واحدی برای کسی که اعتیاد پیدا می‌کند وجود ندارد، مثلاً عده‌ای، شخصیتی ضد اجتماعی دارند و عده‌ای شخصیت مرزی و ممکن است به علت شخصیت وابسته یا دوری‌گزین به اعتیاد پناه ببرند. تحقیقات انجام شده با آزمون‌های مختلف بر روی افراد معتاد یا مصرف کننده مواد نشان می‌دهد، که معتادان به مشتقات تریاک اغلب دارای خصوصیات و ویژگی‌هایی چون نارسایی، عدم احساس مسئولیت و احساس امنیت و بالاخره تمایل به خود محوری هستند و همچنین از اختلالات شخصیتی به ویژه اختلال شخصیت ضد اجتماعی رنج می‌برند [۳]. در بسیاری از مطالعات میزان همبودی بالایی بین ویژگی‌های شخصیتی با وابستگی به مواد گزارش شده است و در این بین افسردگی، اضطراب، اختلالات شخصیت ضد اجتماعی و مرزی و اختلال بیش‌فعالی و کمبود توجه بیشترین سهم را به خود اختصاص داده است [۴]. در حیطه سبب‌شناسی اعتیاد یکی از حوزه‌های مورد توجه و صاحب نفوذ رویکردهای روان‌شناختی است که بررسی نقش صفات شخصیتی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در تمام نوشتارهای مرتبط به اعتیاد از شخصیت به عنوان عاملی در گرایش به اعتیاد به سوء مصرف مواد ذکری به میان آمده است [۵]. بیش از ۵۰٪ جمعیت ایران در سنین زیر ۲۰ سال بوده و در منطقه‌ای با بیشترین تولید مواد مخدر به نام منطقه هلال طلایی قرار دارد. برآوردهای گزارش شده از تعداد معتادین و سوء مصرف کنندگان

مواد مخدر در ایران، حاکی از حدود ۲ میلیون نفر معتاد است. یکی از مکان‌های دارای جمعیت (۲۰ سال) که در معرض خطر قرار دارند، محیط‌های نظامی هستند [۶]. نیروهای مسلح یکی از ارکان مهم دفاعی هر کشوری هستند و یکی از آسیب‌های جدی که می‌تواند نیروهای مسلح را تضعیف کند، مصرف مواد اعتیاد آور است. نیروهای مسلح نیز مانند سایر افراد جامعه در خطر وابستگی به مواد قرار دارند. خطر وابستگی پرسنل نظامی به مواد، در همه دنیا وجود دارد؛ علاوه بر علل مشخص وابستگی به مواد مخدر در افراد جامعه [۷]، دو عامل نیز برای پر خطر بودن این مراکز وجود دارد. یکی داشتن ماموریت‌های سخت و دیگری دوری از خانواده و تحمل استرس‌های فراوان است؛ به طوری که میزان این استرس‌ها را تا ۶۷٪ هم برآورد کرده‌اند. برای نمونه می‌توان به حادثه ۱۱ سپتامبر سال ۲۰۰۱ میلادی اشاره نمود، که بعد از آن واقعه، مصرف سیگار و مواد مخدر بین افسران مرتبط با آن حادثه افزایش یافت [۶]. همچنین نیروهای مسلح به دلیل برخورد با معتادان و قاچاقچیان و متخلفین در ماموریت‌های محوله و نیز شرایط سخت محیطی در معرض وابستگی هستند. همچنین به دلیل وجود نیروهای سرباز (با توجه به سن پایین) و اهداف تهاجم فرهنگی بیگانگان، این خطرات امروزه بیشتر ملموس است [۷]. مصرف هر یک از مواد مخدر یا الکل می‌تواند باعث افت شدید دقت و در نهایت بازده کاری شود و با توجه به اینکه شغل نظامی به دلیل نوع ماموریت آن، نیازمند افراد سالم و قوی بوده و مصرف مواد می‌تواند مستقیماً آسیب برساند و نیز با تاکید بر این مطلب که شیوع مصرف مواد بین نظامیان یک کشور، ارتباط زیادی با شیوع مصرف مواد در جمعیت مرتبط دارد [۶] و همچنین در نیروهای نظامی مراقبت از سلامت و بهداشت روان آنان برای حفظ امنیت ملی کشور در زمان صلح و جنگ از ضرورت‌های مهم و اساسی است [۸]. اختلال وابستگی به مواد اثرات باز دارنده بر رشد و شکوفایی جامعه داشته و به علت ماهیت مزمن و عود کننده موجب افت جدی در عملکردهای اجتماعی-فردی و خانوادگی می‌شود و با توجه به اینکه بسیاری از نوجوانان و جوانان کشور ما به طور مستقیم با اعتیاد به مواد مخدر درگیر هستند، از این رو شناخت گسترده جنبه‌های فردی و اجتماعی سوء مصرف مواد و اختلال وابستگی به مواد و بررسی نقش و تاثیر آنها در ابتلاء و اثر بخشی فرایند درمان به عنوان یک معضل بهداشتی ضروری به نظر می‌رسد. در این میان متغیر مورد مطالعه در این پژوهش (تیپ یا عوامل شخصیتی) به عنوان عوامل درون فردی واسطه‌ای و مخاطره آمیز در گرایش افراد به سوء مصرف و وابستگی به مواد، مورد توجه بسیاری از محققان بوده است. این بررسی با هدف مقایسه ویژگی‌های شخصیت افراد بهنجار و وابسته به مواد انجام گرفته است.

روش‌ها

این تحقیق از نوع تحقیقات توصیفی-مقایسه‌ای (زمینه یابی) بوده و جامعه مورد مطالعه آن را کلیه سربازان وظیفه در منطقه شمال

۰/۷۳، دلپذیر بودن ۰/۶۸، با وجدان بودن ۰/۸۱) گزارش شده [۱۰] و در مطالعه دیگر توسط واین و همکاران (۲۰۰۳) ضریب آلفا از ۰/۶۰ تا ۰/۸۹ (روان رنجور خوبی ۰/۷۴، برون گرایی ۰/۸۶، انعطاف پذیری ۰/۷۶، دلپذیر بودن ۰/۸۹، با وجدان بودن ۰/۶۰) گزارش گردید [۱۱]. پایایی این پرسشنامه در ایران نیز مورد تأیید قرار گرفته است. ضریب پایایی به دست آمده برای عوامل N و O و A و C به ترتیب ۰/۸۳، ۰/۷۵، ۰/۸۰، ۰/۷۹ و ۰/۷۹ بوده است [۱۱]. اطمینان و پایایی این ابزار توسط محققان دیگر مورد تأیید قرار گرفته است [۱۲].

نتایج

ویژگی های جمعیت شناختی: نمونه حاصله، متشکل از ۱۰۰ نفر، ۵۰ نفر وابسته به مواد و ۵۰ نفر بهنجار بود. از بین افراد وابسته به مواد ۳۷ نفر مجرد و ۱۳ نفر متأهل بودند. از نظر متغیر تحصیلات ۲۸ نفر زیر دیپلم، ۳۸ نفر دیپلم، ۱۰ نفر فوق دیپلم و ۲۴ نفر دارای تحصیلات لیسانس به بالاتر بودند. از نظر متغیر سن، ۳۴ نفر زیر ۲۰ سال، ۳۱ نفر ۲۱ تا ۲۲ سال، ۲۱ نفر ۲۳ تا ۲۴ سال و ۱۴ نفر را سن بالاتر از ۲۵ سال تشکیل می داد. در جدول ۱ به بررسی این سه متغیر (سن، تحصیلات و تاهل) در دو گروه به هنجار و وابسته به مواد پرداختیم. در این جدول با استفاده از آزمون کای اسکور به مقایسه توزیع فراوانی دو گروه از نظر متغیرهای سن، تحصیلات، محل سکونت و تاهل پرداختیم. همان گونه که در این جدول ملاحظه می نمائید دو گروه از نظر متغیر تحصیلات و سن با یکدیگر متفاوت بودند. با توجه به این تفاوت با استفاده از آزمون همبستگی رتبه‌ای اسپیرمن به بررسی رابطه این دو متغیر با متغیرهای مورد بررسی سبک های حل مسئله، صفات شخصیتی و استرس تجربه شده پرداختیم. حاصل نتایج در جدول ۲ نمایش داده شده است.

غرب کشور تشکیل می داد. به دلایل عدم وجود چهارچوب اطلاعاتی خاص از سربازان و علی الخصوص سربازان معتاد، در این مطالعه با استفاده از نمونه‌گیری در دسترس تعداد ۱۰۰ نفر از سربازان (۵۰ نفر وابسته به مواد که توسط روانپزشک به عنوان وابسته به سوء مصرف مشخص شده بودند و ۵۰ نفر بهنجار) انتخاب و وارد مطالعه گردیدند. شرایط ورود به این مطالعه، خدمت به عنوان سرباز در هر یک سطوح نیروهای مسلح با حداقل ۶ ماه سابقه خدمت و شرایط خروج از آن وجود بیماری جسمی خاص در بین سربازان در نظر گرفته شد. در این تحقیق از روش‌های آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار، درصد) و استنباطی (آزمون t) و برای تحلیل داده‌ها از نرم افزار SPSS16 استفاده گردید. همچنین در این مطالعه با توجه به ماهیت متغیر مورد اندازه‌گیری و جامعه مورد مطالعه از پرسشنامه فرم کوتاه NEO-FFI [۱۱] و پرسشنامه‌ای حاوی اطلاعات دموگرافیک استفاده گردید. پرسشنامه شخصیتی NEO-PI-R در سال ۱۹۸۵ توسط پاول تی، کاستا و روبرت آرمک کری تهیه شده است. این تست دارای یک فرم کوتاه ۶۰ سئوالی با نام NEO-FFI و ۵ زیر عامل بزرگ شخصیت مک کرا و کاستا شامل برون گرایی (عامل E)، روان رنجور خوبی (عامل N)، با وجدان بودن (عامل C)، دلپذیر بودن (عامل A) و بالاخره انعطاف‌پذیری (عامل O)، با دامنه نمره بین صفر تا ۴۸ می‌باشد. نمرات بالا در این پرسشنامه نشان دهنده درجه شدت حیطة مورد بررسی می‌باشد. اعتبار و پایایی این آزمون در کشورهای مختلف مورد تأیید قرار گرفته است که از آن جمله در مطالعه‌ای بوسیله روش دو بار آزمون و با فاصله دو هفته، پایایی حیطة‌های این پرسشنامه از ۰/۸۶ تا ۰/۹۰ گزارش شده است [۹]. همچنین در مطالعه دیگر میزان آلفای کرونباخ هر یک از ۵ حیطة از ۰/۶۸ تا ۰/۸۶ (روان رنجور خوبی ۰/۸۶، برون گرایی ۰/۷۷، انعطاف پذیری

جدول ۱. توزیع شرکت کنندگان در مطالعه به تفکیک دو گروه بهنجار و وابسته به مواد

تعداد	درصد	سن (سال)	تأهل		استان		تحصیلات		P-value
			بهنجار	وابسته به مواد	استان	وابسته به مواد	مقطع	وابسته به مواد	
۳۷	۳۷	زیر ۲۰	۳۷	۲۴	تبریز	۲۰	۸	زیر دیپلم	۰/۰۰۱
۵۰	۵۰	۲۱ تا ۲۲	۵۰	۴۵/۵	۴۴	۷۱/۴	۲۸/۶	دیپلم	۰/۰۰۱
۱۳	۱۳	۲۳ تا ۲۴	۱۳	۶	زنجان	۲۵	۱۳	فوق دیپلم	۰/۰۰۱
۵۰	۵۰	۲۵ بالاتر	۵۰	۴۰	۱۵	۶۵/۸	۳۴/۲	لیسانس به بالاتر	۰/۰۰۱
				۱۴	ارومیه	۳	۷		
				۴۸/۳	۲۹	۳۰	۷۰		
				۶	سندج	۲	۲۲		
				۵۰	۱۲	۸/۳	۹۱/۷		

جدول ۲. رابطه متغیرهای سن و تحصیلات با متغیرهای مورد بررسی (سبک های حل مسئله، صفات شخصیتی و استرس تجربه شده)

		سبک های حل مسئله					
		درماندگی	مهارگری	خلاقت	اعتماد	اجتناب	گرایش کل
سن	همبستگی	-۰/۳۷۳	-۰/۱۰۶	۰/۳۹۱	۰/۳۰۱	۰/۲۶۶	۰/۴۰۱
	P_value	P<۰/۰۰۱	۰/۲۹۲	P<۰/۰۰۱	۰/۰۰۲	۰/۰۰۷	P<۰/۰۰۱
تحصیلات	همبستگی	-۰/۴۱	-۰/۱۵	۰/۳۸۷	۰/۲۹۱	-۰/۲۷۲	۰/۴۳۸
	P_value	P<۰/۰۰۱	۰/۱۳۵	P<۰/۰۰۱	۰/۰۰۳	۰/۰۰۶	P<۰/۰۰۱
صفات شخصیتی							
		روان رنجور خوبی	برون گرایی	با وجدان بودن	دلپذیر بودن	انعطاف پذیری	
سن	همبستگی	۰/۲۴۲	۰/۳۱۸	۰/۳۲۱	۰/۰۶۳	۰/۲۶۷	
	P_value	۰/۱۵	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۵۳۶	۰/۰۰۷	
تحصیلات	همبستگی	۰/۳۱۸	۰/۳۳۱	۰/۳۰۳	۰/۰۰۲	۰/۳۳۱	
	P_value	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۲	۰/۹۸۷	۰/۰۰۱	
		استرس					
سن	همبستگی	۰/۷۲۵					
	P_value	P<۰/۰۰۱					
تحصیلات	همبستگی	۰/۱۸۵					
	P_value	۰/۰۶۶					

جدول ۳. رابطه بین صفات شخصیتی در دو گروه وابسته به مواد و بهنجار با کنترل اثر سن و تحصیلات

متغیرهای وابسته	میانگین/انحراف معیار	قبل از آنالیز کواریانس		بعد از آنالیز کواریانس		آماره آزادی	درجه آزادی	سطح معنی داری
		وابسته به مواد	بهنجار	وابسته به مواد	بهنجار			
روان رنجور خوبی	میانگین انحراف معیار	۳۷/۷۲ ۸/۵۸	۱۶/۱۰ ۹/۲۵	۳۹/۳۶ ۱/۵۵	۱۵/۹۷ ۱/۳۹	۱۲۵/۴۲	۱ و ۹۴	P<۰/۰۰۱
برون گرایی	میانگین انحراف معیار	۹/۲۲ ۶/۵۱	۳۵/۹۶ ۶/۶۳	۷/۶۵ ۱/۱۳	۳۶/۲۹ ۱/۰۱	۳۵۳/۰۴	۱ و ۹۴	P<۰/۰۰۱
با وجدان بودن	میانگین انحراف معیار	۹/۸۴ ۷/۱۴	۳۹/۸۴ ۴/۹۲	۸/۷۸ ۱/۰۷	۳۹/۸۴ ۰/۹۶	۴۷۶/۲۷	۱ و ۹۴	P<۰/۰۰۱
دلپذیر بودن	میانگین انحراف معیار	۳۱/۷۲ ۳/۹۶	۳۱/۷۸ ۴/۸۸	۳۱/۷۴ -۰/۷۹	۳۱/۷۸ ۰/۷۱	۰/۰۰۱	۱ و ۹۴	۰/۹۷۶
انعطاف پذیری	میانگین انحراف معیار	۱۱/۶۶ ۵/۸۵	۲۹/۳۶ ۸/۶۹	۹/۵۸ ۱/۲۷	۲۹/۵۳ ۱/۱۴	۱۳۶/۷	۱ و ۹۴	P<۰/۰۰۱

روان رنجور خوبی و میانگین کمتر در سه حیطة با وجدان بودن، برون گرایی و انعطاف پذیری بودند.

بحث

نتایج مطالعه نشان داد که بین سن و وابستگی به اعتیاد در گروه بهنجار و وابسته به مواد، تفاوت معنادار وجود داشته است، به این معنا که با افزایش سن از تعداد مبتلایان در گروه وابسته کاسته شده و با افزایش سن به تعداد افراد گروه بهنجار در مقایسه با گروه وابسته افزوده می شود. این نتیجه منطقی به نظر می رسد، زیرا یکی از عوامل موثر بر وابستگی سن است، یعنی افراد جوانتر به علت کم تجربگی نداشتن مهارت های زندگی، قرار داشتن در آستانه بلوغ و هویت جویی با مشکلات روان شناختی بیشتری روبرو هستند و این مساله در مطالعات مختلف نیز تایید شده است. به عنوان مثال مطالعات نشان می دهد که عوامل متعددی همچون سن، جنسیت، تحصیلات، حضور فرد مصرف کننده یا معتاد در خانواده، درفرآیند

با استفاده از نتایج جدول ۲ و با استفاده از آزمون اسپیرمن نشان داده شد، که در بیشتر حیطة های سبک های حل مسئله و صفات شخصیتی و استرس با سن و تحصیلات رابطه وجود دارد. از این رو و با توجه به این رابطه در آنالیز نهایی با استفاده از آنالیز کواریانس به بررسی دو گروه بهنجار و وابسته به مواد از لحاظ متغیرهای صفات شخصیتی، سبک های حل مسئله و استرس تجربه شده و با استفاده از کنترل اثر مخدوشگر سن و تحصیلات پرداختیم. حاصل نتایج برای سبک های حل مسئله، صفات شخصیتی و استرس تجربه شده به ترتیب در جداول ۳ تا ۵ نمایش داده شده است.

با استفاده از آنالیز کواریانس و تعدیل دو متغیر مخدوشگر سن و تحصیلات، نشان داده شد که دو گروه در همه حیطة های صفات شخصیتی به غیر از حیطة دلپذیر بودن، با یکدیگر متفاوت هستند. گروه وابسته به مواد، دارای میانگین بیشتری تنها در حیطة های

دهد که این افراد در تمام ابعاد از سطح سلامت مناسب‌تری نسبت به افراد وابسته به مواد برخوردار می‌باشند. شادکامی و احساس سلامتی افراد با سطح بالای برون‌گرایی و سطح پایین روان‌نژندگرای مرتب می‌باشد [۱۰]. عامل برون‌گرایی مستلزم گرایش به سرمایه‌گذاری و علاقه به اشخاص و اشیاء به‌جای فعالیت‌های ذهنی و شخصی، برقراری روابط صمیمی با دیگران، مشارکت، معاشرت، ابراز احساسات و تجربه هیجان‌های مثبت در روابط با دیگران است. از راه افزایش حمایت‌های اجتماعی، کمک به فرد در کاهش دادن اضطراب، استرس و فشارهای روانی خویش، می‌تواند به افزایش سلامت روانی، اجتماعی و حتی جسمانی فرد بینجامد. و همین ویژگی‌ها به عنوان یک عامل بازدارنده از مصرف مواد می‌تواند در کاهش گرایش آنان به سوء مصرف مواد نقش ایفا نماید. همچنین هماهنگی با یافته‌های کوهن و ویلیامسون می‌توان گفت که درون‌گرایی و نوروتیسم، دو ویژگی مهم شخصیتی هستند که افراد را در معرض بیماری قرار می‌دهند. بیشترین موارد بیماری در بین افراد درون‌گرا و افرادی که فاقد مهارت‌های اجتماعی هستند مشاهده می‌شود و دلیل این امر، فقدان مهارت‌های اجتماعی در این افراد است [۱۴، ۱۵]. حمایت اجتماعی فرد را از نگرش مثبت نگرایی نسبت به زندگی و نیز از احساس عزت نفس بالاتری برخوردار می‌سازد [۱۶]. افراد بهنجار از نظر بعد شخصیتی با وجدان بودن C در سطح بالاتری از گروه وابسته به مواد قرار داشته و با آنها تفاوت معناداری دارند. هماهنگی با یافته‌های هایز و جوزف (۲۰۰۳)، در تبیین بالاتر بودن نمرات افراد بهنجار در بعد با وجدان بودن می‌توان گفت که افرادی که در این بعد دارای نمرات بالایی هستند، بیشتر احتمال دارد که در جامعه به طور موثر رفتار نموده و به اهداف خود دست یابند. نائل آمدن به اهداف، منجر به بالا رفتن سلامتی و کاهش سطح استرس تجربه شده خواهد شد [۱۰]. مولفه‌های بعد با وجدان بودن عبارتند از: شایستگی، نظم و ترتیب، فرمانبرداری، پیشرفت طلبی، خود نظم دهی و حساب‌گری. احتمال دارد بالا بودن این خصوصیات در افراد بهنجار مورد مطالعه باعث افزایش سلامت عمومی آنان شده باشد [۹]. در حالیکه نمرات افراد وابسته به مواد در بعد شخصیتی با وجدان بودن (C) به طور معناداری پایین‌تر از افراد بهنجار بود، پس طبیعتاً و با توجه به مولفه‌های بعد با وجدان بودن، پایین بودن سطح سلامت عمومی در افراد وابسته به مواد قابل پیش‌بینی و درک است و می‌تواند در فراهم نمودن زمینه‌های گرایش آنان به سوء مصرف مواد تأثیرگذار باشد. به علاوه مطالعات نشان داده است که اختلال شخصیت ضد اجتماعی یکی از شایع‌ترین اختلالات روان‌پزشکی در نزد سوء مصرف‌کنندگان مواد می‌باشد [۱۷]. برون‌گرایی و همکاری‌ها نشان دادند که وجود الگوی شخصیتی ضد اجتماعی با اشتراک در ابزار تریقی در نزد معتادان ارتباطی مستقیم دارد. کامپتون و همکاران همین نتایج را با مصرف‌کنندگان کوکائین به دست آوردند؛ نتایج آنها نشان داد که اختلال شخصیت ضد اجتماعی با سن شروع پایین در رفتار تزریق ماده و ابتلاء به بیماری‌های عفونی مقاربتی و از جمله ایدز

سوء مصرف و اعتیاد به مواد مخدر مؤثرند [۹، ۱۰]. نتایج این مطالعه نشان داد که صفات شخصیتی افراد وابسته به مواد با افراد بهنجار (به جز دلپذیر بودن) دارای تفاوت معنی‌داری بود، این یافته نیز در مطالعات دیگر مورد تأیید قرار گرفته است. به عنوان مثال مطالعه بهرامی (۱۳۸۳) نشان داد که ویژگی‌های شخصیتی به عنوان عوامل زمینه‌ساز و تعدیل‌کننده نقش برجسته‌ای را در شروع مصرف مواد مخدر ایفاء می‌کنند [۹، ۸]. در تبیین این نتایج می‌توان گفت که ویژگی‌های شخصیتی نقش مهمی در وابستگی به اعتیاد ایفا می‌کنند، زیرا شخصیت‌های رشد نیافته و یا دارای گرایش‌های روان‌رنجورخویی و ضعف در مسئولیت‌پذیری اجتماعی می‌توانند زمینه لازم برای گرایش به سوء مصرف مواد را فراهم نماید. در همین رابطه یافته‌های تحقیق حاضر نشان داد که افراد وابسته در بعد روان‌رنجورخویی نمره بیشتری نسبت به افراد بهنجار داشته‌اند. با توجه به اینکه بعد روان‌رنجورخویی N در برابر ثبات هیجانی قرار می‌گیرد و طیف وسیعی از احساسات منفی از جمله اضطراب، غمگینی، تحریک‌پذیری و افسردگی را در بر می‌گیرد می‌توان گفت که گروه معتادان در مقایسه با افراد بهنجار میزان بالاتری از اضطراب و افسردگی را نشان می‌دهند و در بسیاری از موارد به منظور کاهش اضطراب و نگرانی و همچنین از بین بردن حالت غمگینی به سوء مصرف مواد روی می‌آورند. به علاوه افزایش نمرات روان‌نژندگرای با افزایش اختلال در هر یک از زمینه‌های جسمانی، اجتماعی، افسردگی و اضطراب همراه خواهد بود. همچنین بر اساس مطالعات ویژگی‌هایی مانند اضطراب، پرخاشگری، خودنگرانی، تکانش‌وری و آسیب‌پذیری به عنوان یکی از ابعاد شخصیت با پایین بودن سطح سلامت افراد دارای رابطه معکوس است که همین مساله زمینه مناسبی جهت گرایش به سوء مصرف مواد را فراهم می‌سازد [۹]. به علاوه بعد نوروتیسم شامل واکنش‌های هیجانی بوده و می‌تواند باعث تجربه زیاد وقایع منفی و رویدادهای استرس‌زا در زندگی شود. افراد با نمرات بالا در نوروتیسم، از شیوه‌ی مقابله‌ای غیرموثر مانند تفکر آرزومندانه و خود سرزنش‌گری که در کاهش استرس فرد مؤثرند، استفاده می‌کنند [۱۳] و مشکلات جسمی بیشتری از قبیل خشکی دهان، انقباض و گرفتگی عضلات گردن و پشت، ناراحتی معده، خستگی، مشکلات خواب، تپش قلب و... را در زندگی خود تجربه می‌کنند و لذا روی-آوری به مصرف مواد به عنوان منبع آرامش بخش بیرونی در افراد دارای نمرات بالا در بعد روان‌رنجورگرای قابل درک می‌باشد [۱۳]. همچنین طبق مطالعات دیگر نمرات بالاتر در روان‌رنجورگرای با رفتارهای پر خطر همبسته است و بر اساس همین یافته‌ها بین سازه هیجان‌خواهی و خصیصه‌های مرتبط با آن از قبیل تکانش‌گری از یک سو و رفتارهای پر خطر نظیر اعتیاد و بی‌پروایی جنسی ارتباط وجود دارد [۱۳]. از سوی دیگر طبق نتایج تحقیق حاضر، افراد بهنجار از نظر بعد شخصیتی برون‌گرایی، نمرات بالاتری از گروه وابسته به مواد داشته‌اند، که نشان دهنده وجود تفاوت معنادار با افراد وابسته می‌باشد. افزایش میزان نمره برون‌گرایی، نشان می‌

منفی بودن، غیر خلاق، بی‌علاقه و بی‌توجه به هنر و غیر تخیلی توصیف می‌شوند. در مجموع می‌توان چنین نتیجه گرفت که نمره بالا یا پایین بودن در بعد انعطاف پذیری به تنهایی نمی‌تواند نشان‌گر همبستگی مستقیمی با سلامت یا عدم سلامت روانی فرد باشد. بلکه این کمیت سایر ابعاد شخصیتی در کنار این بعد است که مفهوم ویژه و معنی‌داری به عامل بودن این بعد می‌دهد. با توجه به نتایج پژوهش حاضر که در آن افراد وابسته به مواد، در بعد روان‌رنجورخویی نمره بالاتر از گروه بهنجار و در بعد انعطاف‌پذیری نمره پایین‌تر از گروه بهنجار بدست آوردند. گرایش آنها به سوء مصرف مواد از این نظر قابل توجه می‌باشد [۲۰، ۱۱]. در یک جمع‌بندی کلی طبق یافته پژوهش حاضر و سایر مطالعات، افراد وابسته از آمادگی‌های شخصیتی بالاتری برای گرایش به سوء مصرف مواد و متعاقباً زندگی کردن به گونه‌ای که منشاء ناکامی و تولید تنش و درگیری با محیط و عدم سازش با آن را باشد، برخوردار هستند [۲۱، ۲۲]. یعنی این گروه در مقایسه با افراد بهنجار میزان بیشتری از خصوصیات منفی همچون اضطراب، افسردگی، تکانش-گری، خودآگاهی پایین و آسیب‌پذیری، عدم مسئولیت‌پذیری، غیر اجتماعی بودن، فقدان جوشش جمعی و همدلی را نشان می‌دهند. همچنین نمرات پایین‌تر افراد وابسته در سه بعد انعطاف‌پذیری O، با وجدان بودن C و برون‌گرایی E، نیز حاکی از آن است که این افراد کمتر مسئولیت‌پذیر بوده به منظور برخورداری از سلامت مطلوب نظارت بی‌وقفه‌ای را طلب می‌کنند [۲۱، ۲۳]. در کل می‌توان نتیجه گرفت که معتادین در مقایسه با گروه بهنجار از میزان کمتری از ابعاد شخصیتی مثبت برخوردار بوده و همین‌الگوی شخصیتی از سویی آنها را در مقابله با استرس آسیب‌پذیرتر می‌کند، و از سویی خود باعث زیستن این افراد به گونه‌ای است که آنها را در یک مسیر پر از تنش و استرس جریانات زندگی قرار می‌دهد.

نتیجه‌گیری

نتایج این مطالعه نشان داد که صفات شخصیتی افراد وابسته به مواد و بهنجار در ابعاد روان‌رنجورخویی، برون‌گرایی، با وجدان بودن و انعطاف‌پذیری تفاوت معنی‌دار دارد، ولی در بعد دلپذیر بودن تفاوت معنی‌داری نداشته‌اند. توجه به این ویژگی‌های می‌تواند در پیشگیری از سوء مصرف مواد تاثیرگذار باشد.

منابع

1. Ghaleiha M., Zarabian MK, Matinnia N. Comparative Survey of Mental Disorders and Personality Characteristics in Persons With Drug Dependent and Non Drug Dependent in Hamadan. Iran Sci J Hamadan Univ Med Sci. 2008;15(2):42-7. [persian]
2. Jazayeri A, Pourshahbaz A. Study and comparison between personality traits and coping strategies among opium addicts (within the age of 30-36) addict res. 2003; (1): 3-10. [persian]

ارتباط ویژه دارد. این محققان نتیجه گرفته‌اند که اختلال شخصیت ضد اجتماعی و رفتارهای پرخطر مربوط به ایدز در دو بعد شخصیتی مسئولیت‌ناپذیری و تکانش‌گری با هم اشتراک دارند [۱۲]. بر اساس نتایج مطالعه حاضر، از نظر بعد شخصیتی دلپذیر بودن (A) تفاوت معناداری بین بیماران وابسته به مواد و افراد بهنجار وجود ندارد. مولفه‌های بعد دلپذیری عبارتند از: اعتماد، صراحت، نوع دوستی، همراهی (موافقت) و تواضع و دلرحمی [۹]؛ احتمالاً این خصوصیات از طریق صفاتی چون نوع دوستی، اعتماد و ... باعث بهبود در عملکردهای اجتماعی فرد شده و سلامتی او را ارتقاء می‌دهد. اما از طرف دیگر و احتمالاً از طریق افراط در صفاتی چون تواضع و دلرحمی، زمینه‌های افسردگی یا اضطراب را ایجاد خواهد کرد و همین امر احتمالاً محرکی در زمینه وسوسه شدن به استفاده از مواد مخدر عمل خواهد نمود [۹]. با توجه به عدم وجود تفاوت معنی‌دار بین بعد شخصیتی دلپذیر بودن و وابستگی به مواد، می‌توان این چنین تبیین کرد که فقدان منابع و مطالعات قبلی در این زمینه خود می‌تواند شاهدهی برای این امر باشد. افراد بهنجار از نظر بعد شخصیتی انعطاف‌پذیری O در سطح بالاتری از گروه وابسته به مواد قرار داشته و با آنها تفاوت معناداری دارند. مک‌کری و کاستا (۱۹۹۱) نشان دادند که بین این بعد شخصیت و سلامتی، رابطه مستقیم و معنی‌داری وجود دارد. اما چنانکه لاملی، استتر و وهمر به آن اشاره کرده‌اند، بعد انعطاف‌پذیری با بسیاری از رفتارهای ناسالم نظیر سوء استفاده از مواد و اختلالات خوردن در ارتباط است. بالا بودن نمرات بعد انعطاف‌پذیری در کنار نمرات بالا در سه بعد دیگر دلپذیر بودن، با وجدان بودن و برون‌گرایی می‌تواند منجر به تجربه عواطف و موقعیت‌های مثبت گردد [۲]. این بعد با صفاتی مانند هوش، اعمال خلاف عرف، تخیل، کنجکاو، خلاقیت و ابتکار توصیف می‌شود [۱۸، ۱۹]. اشخاصی که نمرات بالاتری در انعطاف‌پذیری دارند، تغییر را بهتر می‌پذیرند و در مواجهه با تعارض، خلاقانه عمل می‌کنند. این خصوصیات منجر به کاهش تعارض می‌شوند و مهارت‌ها و رفتارهای اکتسابی پیشین در یک حوزه را به دیگر حوزه‌های زندگی انتقال می‌دهند. بنابراین انعطاف‌پذیری با تعارض همبستگی منفی و با تسهیل همبستگی مثبت دارد [۱۹]. در روان‌شناسی سلامت، از انعطاف‌پذیری به عنوان یکی از سازه‌های اصلی سلامت روانی یاد می‌شود [۲۰]. افراد با نمره‌های کم در این بعد، واجد خصوصیات همچون

3. Azad Marzabadi E, Gholami Fesharaki M. Effective factors on occupational stress in military personnel. J Mil Med . 2011;13 (1): 1-6. [persian]
4. Baron-Oladi SNA, Farsani KZ. The study of relationship between addiction potentiality and personality characteristics, conformity and gender among pre-university students. J Shahrekord Univ Med Sci. 2013; 15 (2):33-42. [persian]

5. Grossi Farshi MT. New approaches in personality assessment. 1st. ed. Tabriz: society research publications ;2000. [persian]
6. Haghiri F. The study of the relationship personality disorder and social borderline personality with addiction to drugs in men 68-35-year-old Kermanshahi. Tehran: University of Tehran ;1996. [persian]
7. Haji pour, M. The method of pressure to confront and mental patients in their wives schizophrenia known in comparison with normal people, Thesis Msc , the University of Medical Sciences of Iran on; 1997. P: 63-66. [persian]
8. Jafarzadeh Z. The study and compared with the components of personality and strategies to confront the opium addicts to 36-30-year-old. [dissertation]. Tehran: Iran University of Medical Sciences; 2002. p. 49-54. [persian]
9. Robert R McCrae, Paul T Costa Jr. Personality, coping, and coping effectiveness in an adult sample, journal of Personality June 1986; 54(2):385-404.
10. Mahmoud Tavousi A, Taremian F, Hajizadeh E, Hidarnia A. Factors Associated with Substance Abuse in Adolescents by Using the Theory of Planned Behavior Social Welfare Quarterly. 2012;12(44): 93-109. [persian]
11. MirZadeh Ahmadi A. Affected by training prevention of attacks against the consumption of knowledge, attitude soldiers .J Mil Med. 2010;12(1):33-37. [persian]
12. Monti PM, Michalec E, Martin RA, Abram, B. Rief coping skills treatment for cocaine abuse: substance use outcomes at three months. Addiction.1997;92 (12):1717-1728.
13. Rafeiee SM. addicts personality problems . Seminars study of drug addiction; tabriz;1997. p. 10-3.
14. Raynor DA, Levine H. Associations between the five-factor model of personality and health behaviors among college students. J Am Coll Health. 2009;58(1):73-82.
15. Roberts RE, Roberts CR, Xing Y. Comorbidity of substance use disorders and other psychiatric disorders among adolescents: Evidence from an epidemiologic survey. Drug and alcohol dependence. 2007;88(3):S4-S13.
16. Roberts RE RC, Xing Y. Comorbidity of substance use disorders and other psychiatric disorders among adolescents: Evidence from an epidemiologic survey. Drug Alcohol Depend. 2007;88(1): 4-13.
17. Roshan Chesly R SM, Atrifard M, Nikkhah A, Ghaem Maghami B, Rahimierad A. Investigating Psychometric Properties of "NEO-Five Factor Inventory" (NEO-FFI). Daneshvar Raftar, 2006 1(16):27-36. [persian]
18. Lackner N, Unterrainer H-F, Neubauer AC. Differences in Big Five Personality Traits Between Alcohol and Polydrug Abusers: Implications for Treatment in the Therapeutic Community. Int J Mental Health Addict. 2013:1-11.
19. Ghaleiha A, Farhadi Nasab A, Zarabian MK, Matinnia N. Comparative Survey of Mental Disorders and Personality Characteristics in Persons With Drug Dependent and Non Drug Dependent in Hamadan, Iran Sci J Hamadan Univ Med Sci. 2008; 15 (2):42-47.
20. Schultz P Duane ,Sydney E Schultz. Theories of Personality. San Francisco: Wadsworth Publishing Co Inc; 2004.
21. Hoge CW, Auchterlonie JL, Milliken CS. Mental health problems, use of mental health services, and attrition from military service after returning from deployment to Iraq or Afghanistan. J Am Med Assoc. 2006;295(9):1023-32.
22. Iacono WG, Malone SM, McGue M. Behavioral disinhibition and the development of early-onset addiction: common and specific influences. Annu Rev Clin Psychol. 2008;4(1157):325-48.
23. Bray RM, Pemberton MR, Lane ME, Hourani LL, Mattiko MJ, Babeu LA. Substance use and mental health trends among US military active duty personnel: key findings from the 2008 Do Health Behavior Survey. Mil Med. 2010;175(6):390-9.

